

LATIFA KICHIK JANR MATNI SIFATIDA

Ismailova Ozodabonu Otabek qizi

Urganch RANCH texnologiya universiteti

Lingvistika (ingliz tili) 2-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20376283>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2026

Accepted: 21st May 2026

Published: 25th May 2026

KEYWORDS

latifa, kichik janr, matn lingvistikasi, kommunikativ xususiyat, pragmatika, xalq og'zaki ijodi, kulgi, dialogik nutq, badiiy matn, funksional uslub.

ABSTRACT

Ushbu maqolada latifaning kichik janr matni sifatidagi o'rne, funksional va kommunikativ xususiyatlari tahlil qilinadi. Latifa xalq og'zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo'lib, unda ixchamlik, obrazlilik va kulgi vositasida ijtimoiy voqelik aks ettiriladi. Tadqiqot davomida latifaning matn tuzilishi, pragmatik xususiyatlari hamda nutqiy jarayondagi vazifalari yoritiladi. Shuningdek, latifaning tarbiyaviy, estetik va kommunikativ ahamiyati misollar asosida ochib beriladi.

Kirish. Til jamiyatdagi eng muhim kommunikativ vosita hisoblanadi. Nutq jarayonida insonlar o'z fikrini turli matn shakllari orqali ifodalaydi. Ana shunday matnlardan biri kichik janr matnlari bo'lib, ular hajman ixcham, mazmunan teran va ta'sirchanligi bilan ajralib turadi. Kichik janr matnlari qatoriga maqol, matal, topishmoq, aforizm va latifalar kiradi.

Latifa xalq og'zaki ijodining qadimiy va ommabop janrlaridan biri bo'lib, unda kulgi vositasida jamiyatdagi ayrim illatlar, inson xarakteridagi kamchiliklar yoki hayotiy voqealar tasvirlanadi. Latifalarda qisqa shaklda katta ma'no ifodalanadi. Shu jihatdan u kommunikativ jihatdan samarali matn turi hisoblanadi. Ayniqsa, latifaning dialogik shaklda tuzilishi uning nutqiy ta'sirchanligini oshiradi.

Bugungi kunda matn lingvistikasi va pragmalingvistika sohalarida kichik janr matnlarini o'rganishga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Latifalar ham lingvistik, ham madaniy hodisa sifatida alohida tadqiqot obyektiga aylangan.

Adabiyotlar sharhi. O'zbek va jahon tilshunosligida kichik janr matnlari hamda xalq og'zaki ijodi namunalarini o'rganishga doir ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Xususan, N. Mahmudov va A. Nurmonov matn lingvistikasi hamda nutq madaniyati masalalarini tadqiq etib, kichik hajmli matnlarning kommunikativ imkoniyatlariga alohida e'tibor qaratganlar.

Sh. Safarov pragmalingvistika doirasida nutqning yashirin ma'nolari, kommunikativ maqsad va ta'sirchanlik xususiyatlarini yoritadi. Bu jihatlar latifalarga ham xosdir. Chunki latifalarda kulgi orqali muallifning munosabati va yashirin ma'nosi ifodalanadi.

Muhokama va natijalar. Latifa kichik janr matni sifatida bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega. Avvalo, uning asosiy belgisi ixchamlikdir. Latifalarda ortiqcha tasvir yoki murakkab bayon uchramaydi. Voqea qisqa shaklda berilib, yakunda kutilmagan kulgili xulosa yuzaga keladi.

Latifalarning kommunikativ xususiyati ularning tinglovchi yoki o'quvchiga tez va kuchli ta'sir ko'rsatishida namoyon bo'ladi. Kulgi inson ruhiyatiga ijobiy ta'sir etadi va axborotni esda

saqlashni osonlashtiradi. Shu sababli latifalar xalq orasida tez tarqaladi. Latifalarda dialogik nutq ko'p uchraydi. Masalan:

— *Afandi, nega eshagingizni teskari minib oldingiz?*

— *Men emas, eshagim noto'g'ri tomonga qarab turibdi.*

Ushbu latifada qisqa dialog orqali kulgili vaziyat yuzaga kelgan. Shu bilan birga, unda insonning o'z aybini tan olmaslik holati hajv ostiga olingan.

Latifalar pragmatik jihatdan ham muhimdir. Chunki ularda yashirin tanqid, kinoya va ijtimoiy baho mavjud bo'ladi. Ba'zi latifalarda jamiyatdagi adolatsizlik, dangasalik yoki nodonlik kulgi vositasida fosh etiladi. Bu esa latifaning tarbiyaviy ahamiyatini oshiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, latifa kichik hajmga ega bo'lsa ham, unda katta kommunikativ imkoniyat mujassamdir. U nafaqat kuldiradi, balki fikrlashga undaydi, axloqiy xulosa chiqarishga yordam beradi.

Xulosa. Latifa kichik janr matni sifatida xalq og'zaki ijodining muhim va ta'sirchan shakllaridan biridir. Uning asosiy xususiyatlari ixchamlik, obrazlilik, dialogiklik va kulgi vositasida ma'no ifodalashdan iborat. Latifalar kommunikativ jihatdan kuchli ta'sirga ega bo'lib, inson tafakkuri va dunyoqarashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, latifalar pragmatik va estetik vazifalarni bajaradi. Ularda yashirin tanqid, kinoya va tarbiyaviy g'oya mujassam bo'ladi. Shu sababli latifalarni matn lingvistikasi, pragmalingvistika va folklorshunoslik nuqtayi nazaridan o'rganish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mahmudov N. *Til va nutq masalalari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Yo'ldoshev B. *Matn lingvistikasi asoslari*. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Nurmonov A. *O'zbek tilshunosligi nazariyasi*. – Toshkent: Sharq, 2018.
4. Safarov Sh. *Pragmalingvistika*. – Toshkent: Akademnashr, 2017.
5. Imomov K. *O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
6. Galperin I.R. *Text as an Object of Linguistic Study*. – Moscow: Nauka, 1981.
7. Karasik V.I. *Til va kommunikativ shaxs*. – Volgograd, 2002.
8. Rasulov R. *Folklor va badiiy tafakkur*. – Toshkent: Fan, 2016.